

Osman Gürel'in Anısına / To Osman Gürel's Memory

Bilime İnanan, Kimyayı Sevdiren Adam

Kimya güzeldir, ama fizik de biyoloji de olsun diye karar vermiştik 1991'de, **Osman Gürel** ile, ortak yazdığımız kitaba ad verirken. "Güzel olan yalnız bilim değil, onun sanatla, felsefe ile bütünleşmesindeki inceliklerdir, güçlü bağlardır, suyun hidrojen bağları gibi" demiştin. Senin yüzünden suyun hidrojen bağlarını yeniden, ama bu kez -not alma baskısını hissetmeden- çok daha iyi öğrenip anladım, çok kuvvetli olduklarını öğrendim, onları pek çok yerde "güç" ve "dayanıklılık" kavramlarına örnek olarak gördüm, başkalarına da öyle anlattım. Onları parçalaması çok zor olduğu için canlıların suyu temel yapı taşı olarak seçip onunla evrilmelerini anlamaya çalıştım... Osman, bu tür şeyleri sen çoğumuzdan daha iyi bilirdin, ama esas olan senin bunu millete kolayca anlatıvermedi. Seçtiğin "fiziksel kimya" bilim dalı zaten fizikle kimyayı çoktan bağdaştırmıştı birbiri ile, son yıllarda bilim insanları artık "biyoloji kimyadır" deyip duruyor. Bilim dalları birbirleri ile o denli çok ve sıkı bağlarla birbirlerinin içinde eriyor, tekrar katlaşıyor, yeni bir biçim/ad alıyor; sonra bütün bu süreç yeniden devinip yeni dallar veriyor. Çoklu disiplinler deniyor bu yeni bilim alanlarına. Bilim tarihçilerinin de işi zorlaştı. Bu fizikçi kim, neden mekatronik ile uğraşiyor, neden dünyanın öbür ucundaki moleküler biyoloji uzmanları ile iş birliği yapıp hekimler için minik tıbbi araçları geliştiriyor? Bunların izini sürmek kolay değil, anlamak da zor. Osman bu karmaşık yapıların oluşmasını anlamak ve anlatmak için çaba gösterdi, okudu, çok okudu. Herkese anlattı, biraz da yazdı. O daha çok evrenin oluşması, bu süreçte fiziğin, kimyanın rollerini anlamaya çabaladı, bunları da yalnız öğrencilere değil her kesimden insana anlatmayı iyi becerdi.

Osman Gürel artık nesli tükenen gerçek cumhuriyet çocukları Vacide ve Ziya Gürel'in oğlu olarak 1944'te Ankara'da doğdu. Cumhuriyet okulları onu tam bir kitap kurdu yaptı, sonra da anababası gibi, iyi bir eğitimci. O yılların çoğu gençleri gibi edebiyata düşküncü, şiire ise resmen sardırılmıştı kendini. Birkaç sözcükle bir yaşam felsefesini özetleyen, duyguları ayaklandıran, sözlerin rengahengi şiirler belleğine yerleşir, her zaman dilinin ucunda otururdu onun, ilk fırsatta dışarı çıkmak için; bir dost meclisinde ya da sıvı-katı evrelerinin ayrışmasını anlattığı o ciddi dersin tam orta yerinde!

Osman Gürel'i "Ankaralılara kimyayı sevdiren, bilim tarihini, felsefesi- ni anlatan adam" diye tanımlamak yanlış olmaz sanırım. Renkli bir yaşamı oldu, Kızılay'da oturduğu için kentin merkez muhtarlığını (!) da Mülkiyeliler'deki masasından, doğrusu çok iyi yaptı uzun yıllar. 8 Kasım 2018'de aramızdan ayrıldı. Pek çok insana "Gel de Osman'ı arama şimdi!" dedirtecek nice anı ve onları birlikte yaşadığı dostlarını bırakarak arkasında.

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesinden 1968'de kimya mühendisi olarak mezun olduğundan bu yana da herkes onu "kimyacı" diye tanıdı, bildi, "hoca" diye de sevdi. Akademik yaşamı süresince yeni alanlar ilgisini çekti, biri bilim tarihi, diğeri de bilim felsefesi. İki yıl öncesine dek Ankara Üniversitesinde bu alanlarda ders verdi; onu yalnızca kimyacılar değil, felsefeciler, tarihçiler de tanıma fırsatı buldu. Üniversitedeki fizikokimyacı Osman, dışarıda bilim tarihçisi, bilim-sanat söyleşilerinin aranan konuşmacısı olarak geniş bir çevrede tanındı. Osman'ın dostları, öğrencileri (ki çoğu onun dostu da oldu, her hocaya nasip olmaz bu!) onu hep neşeli, kolay anlaşılır, edebiyatla süslenmiş bilgi aktarımları ile anımsayacaklar. Onu öğrencisi Nuray Bilgen'in kaleminden okuyalım:

"Biz onun hem öğrencisi hem arkadaşı hem de dostu olma şansını yakalamış öğrencileri, beş yıl boyunca dersler arasında kantine hiç gitmedik. Osman Abi zemin katta koridorun sonundaki minicik odasında yaptığı kahveleri beherlerde içerken bize Edip Cansever, Cemal Süreyya ve Nazım'dan şiirler okurdu; 1970'ler ruhunun deli fişek öğrencilerine umut ve moral aşlar, estetik ve sanat üzerine sohbetler yaparken fiziko ve termodinamik anlatırdı."

Gençliğinde bilim- sanat köprüsünü çok iyi kurmuştu kendi kafasında, sonraları buluşların uygulamaları, topluma katkıları, olumsuz etkileri, buluşu yapanların yaşantıları, onları etkileyen nedenler ... derken bilim tarihine merak saldı. Okullarımızda öğretilmeyen bu bilim dalını herkese anlatmanın önemine inanıp bilim tarihinin renkli fıkralarını popüler bilim yazılarının, söyleşilerinin arasına bolca serpiştirdi. İyi dostu, meslekdaşı Zeki Tez'in bilim tarihi kitapları yazması da onu yüreklendirdi, yardımcı oldu bu çabasında. *Yaşamın Kökeni, Doğa Bilimleri Tarihi, Kimya Güzeldir* gibi kitapları, seksenli yılların umut feneri *Bilim Sanat* dergisindeki yazıları, *Cumhuriyet Bilim Teknik*'teki yazıları bu anlayışının uygulamaları idi. Hedef kolaydı, açıktı: Bir şeyler anlatalım ama bunu karmaşık yapmayalım, anlaşılmadık laflar etmeyelim, kolay okunsun, güler yüzlü anlatalım ki bilimin, tekniğin, sanatın önemini, kardeşliğini, bunların birlikte nasıl yaşadığını, birbirlerine nasıl güçlendirici etki yaptığını herkese öğretebileyim. Demesi kolay, yapması zor. Dünyada, hele hele bizim toplumda, bilimsiz (ve sanatsız ve de felsefesiz) teknoloji isteyen ne çok insan olduğunu bir düşünün, hemen anlarsınız zorluğun boyutlarını! Osman Gürel nüktedan kişiliği (ki bu da zekâ kıvılcımıdır derler büyüklerimiz) ve okuduğu şiirlerin yarattığı akışkanlaştırmayla bu zor işi kendisi ve dinleyenleri için kolaylaştırabilmişti.

Osman Gürel'in Türk diline sevgisi ve bilgisi onun, arkadaşları ile Türk Dil Kurumu için hazırladığı *Kimya Terimleri Sözlüğü* ve üyesi olduğu meslek odasının *Kimya ve Kimya Mühendisliği Terimleri Kılavuzu* için uzun yıllar çalışmasına yol açtı, ama doğrusu bilgilerinin parladığı anlar hep onun söyleşileri oldu. Bilgi ve zekâsını iyi harmanlayarak yaptığı bu söyleşiler onu geniş bir çevreye tanıttı. Şiir dağarcığının genişliği ve bunları tam gediğine oturtarak ortamı renklendirmesi, akışkanlaştırması başkalarını bilmem ama beni hep kıskandırdı. Şimdi ona sormanın yeridir: Gittin Cemal Süreya'nın yanına, yaşamından kalan hesabın üstünü kime bıraktın? Kitabının önsözüne aldığın "Bir gün yapacak fen şu kara toprağı altın/Bilim gücüyle olacak her şey... İnandım" dizelerinin sahibi Tevfik Fikret ile memleketin hallerini konuşuyor musun orada enine boyuna?

Edebiyata, özellikle şiire düşkünlüğü olan bir insanın sanat dallarına ilgisiz kalması beklenmez. Osman'ın genç yaşlarındaki fotoğraf çekme, resim yapma, karikatür yapma merakları sonraki yıllarda daha çok çizimde yoğunlaştı. Bu çizimlerin çoğu ders notlarının arasında yer buldu. Bu amaçla edindiği ince uçlu kalemlerinin bolluğu beni şaşırttı; her daim cebinde taşırdı bu ince uçlu kalemlerden birkaçını. Güzel el yazısı ve evdeki kalemlerin, kâğıtların, cetvellerin, silgilerin bolluğu bence onun bilgisayarla tanışmasını biraz geciktirdi. Evindeki kitap bolluğu içinde resim sanatı ile ilgili kitaplar da çoktu. Bu satırları yazarken çevreme baktığımda onun bana armağan ettiği bir Picasso palyaçosunun da bana baktığını gördüm. Evinde de kocaman bir Picasso Guernica resmi asılı bir adam arkadaşına kimin resmini verirdi ki? Sanırım müziğe olan ilgisi son yıllarda daha yoğunlaşmıştı. Klasik müzik yanında özellikle çeşitli ülkelerin folk müziklerini dinlerdi. Anadolu, Azeri, Çerkes, Orta Asya türküleri söyleyen nice az tanınan sanatçının CD'leri ile onun evinde tanışmıştım.

Osman ile pek çok çalışmada ortaklık yaptık. Hemen hepsinde "estetik, edebiyat, şiir "öğeleri onundu, buluşu ile, yazımı ile. Ortak kitabımızın önsözündeki "Vira Bismillah" dâhil. Doğrusu bilimi geniş bir kitleye yaymak için kalkıştığımız bu yolculuk için daha güzel bir sözcüğü ben düşünemezdim.

Osman, sen etraftaki az sayıdaki rindlerden (gönül gözü ile gören, kalender) birisiydin, ben de sana bilim ve sanatı millete anlatmaktaki renkli, güleryüzlü çabaların için teşekkür edip bitireyim sözümü:

"Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde;

Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter."

Senin gönlünün bir parçası da öğrencilerinin, dostlarının gönlünde yıllarca yaşayacak hep, ama buraların kimyası artık eskisi gibi güzel olamayacak sensiz.

Ömer Kuleli

Katman Katman Bir Yaşam, Bir Rönesans Aydını: Osman Gürel

İnsan yaşı ilerledikçe farkında oluyor ebeveynlerinden alıp geleceğe taşıdıklarını. Dayım anne-baba yarısıydı bizim için. Öyle ki, yıllar içinde kendime baktıkça dayımdan parçalar gördüm hep.

Birden çok Osman Hoca, Osman Dayı, Osman Abi var ama hepsi de birbirini tanıyor sanki, çünkü çok anı ve anekdot anlatırdı dayım; ailesiyle, dostlarıyla ve öğrencileriyle övünürdü. Mülkiyeliler'in OsmanHocası için o gittikten sonra bir araya geldiğimizde bir baktık, daha önce hiç karşılaşmamış olanlarımız bile biliyor aslında birbirini... Bizler Osman Hoca cemiyetinin üyeleriymişiz aslında hep...

Vacide öğretmenden hocalığa ve sonradan mesleğinin odağına koyacağı (bilim) tarih (in)e duyduğu gönül bağını, Ziya öğretmenden şiire ve edebiyata duyduğu gönül bağını alıp, Genç Cumhuriyet'in Yenimahalle'sinin mirasının gururlu taşıyıcısı, ömür boyu süren kimliklerinden biri oldu.

1402 karanlığında atılıp mahkemeyle geri döndüğü Fen Fakültesi, onu emekliliğinden sonra da bırakmadı. Her yuva gibi, en büyük kalp ağrısını da sevincini de ona bu fakülte verdi. Fen Fakültesi'nden sonra Dil-Tarih ikinci yuvası olmuştu. Özgür Üniversite'de verdiği dersleri hep çok önemsendi –o, kuşağının insanıydı, toplum, eğitim ve bilim ayrı düşünülemezdi. Pozitif bilimi ve bu toplumu çok sevdi. Son ana kadar her ikisinde de her gelişmeyi dikkatle takip etti, analiz etti. Geriye dönüp baktığında hocalığı mı kimyacılığı mı daha çok sevdiğini kendisinin de bilmediğini söylemişti –ki bir insan kendisini daha iyi tarif edebilir mi, bilmiyorum.

Dayım insanların insanıydı. Konukları arasında yazarların, müzisyenlerin, akademisyenlerin, şiir sevenlerin, resim yapanların, diğerkâm olanların eksik olmadığı Karanfil'deki aile evinde, beraber İmge'nin arka bahçesindeki Ankara Öykü Günleri'ne gittiğimizde, bir zamanlar her şeyin merkezi olan Kızılay'da doktor, avukat dostlarının ofisinde, Kardelen'de ya da bir dostunun dostları için açtığı mekânda, tüm kuşakların değişmeyen Mülkiyeliler'de dostlarıyla tanışır, Aydınlar Dilekçesi zamanından, AST'tan arkadaşlarını, Fen Fakültesi'nden anılarını dinlerdim. Zaman, Madımak yangınının benim kuşağımın çocukluğunu sona erdirdiği, onun kuşağının şair ve yazarların Ankara'sını ise darmadağın ettiği bir dönemdi. Ankara'nın şairleri, yazarları, akademisyenleri, hukukçuları en çok birbirine tutundu, biz de onların yanında, onların dostluk ve mücadele anlayışıyla büyüdük... Kardeşim, telefon defterlerini hatırlattı, zaman zaman özenle temize geçirirdi, her temize geçiş o döneme bir bakıştı belki de...

Bir de edebiyatın, şiirin ve resmin dayımı var elbette. Tuzla'da gruba karşı kaldırılan kadehlerde, hâlâ imkânı varken kendi deniz-bahçemizden çıkardığı, çiğ yediğimiz midyelerde, Hemingway karakterlerini andıran komşularla çıkılan tekne

yolculuklarında, Datça'da elle yakalanan yılan balığında, Bodrum'un melengiçlerinde, İstanbul'un yalılarında şair sofralarında kalan bir Osman Gürel...

Bradbury'den Tolstoy'a, Braduliere'den LeGuin'e, Calvino'dan Yourçenar'a... Hayatımın her döneminde edebiyat bilgi kaynağımdı... Bir halk kütüphanesi kapsayıcılığındaki kitaplığını yine bir halk kütüphanesi gibi açardı bizlere, öğrencilerine, dostlarına... Zweig'in aforizmalarından Picasso'nun az bilinen kara kalem çalışmalarına, bir konuya merak saldı mı kapsamlı bir tarama yapıncaya kadar bırakmazdı. En son aklında, *Kimya Güzeldir* gibi bilimi edebiyatla harmanlayarak yazmayı planladığı '*Su'yun Kitabı*' vardı, bir de *Kimya Terimleri Sözlüğü*'nden sonra *Simya Terimleri Tarihi*...

Dayım çok özenli bir arşivciydi, aile fotoğraflarından ilginç öğrenci yanıtlarıyla dolu sınav kâğıtlarına, karakalem eskizlerden, kolajlardan şiir ve müzik antolojilerine, toplantı notlarından aile anılarına, evi ve bilgisayarını, bir dönemin çok yönlü tanıklığına ev sahipliği yapar.

Şimdi bize düşen Osman Hoca, Osman Abi, Osman Dayı'nın bu katman katman tanıklığını yazılarda, resimlerde, dayımın hediye ettiği kitaplarında, sohbetlerimizde yaşatmak. Çünkü Osman Gürel bir 'Rönesans Aydını'ydı, çok yönlü hayatını isteyen herkesle cömertçe paylaştı.

Ceren Ergenç

